

УДК 330.161:330.811:330.812

Вікторія Леонідівна СМЕСОВА

кандидат економічних наук, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»,
e-mail: smesova_vl@ukr.net

ЕВОЛЮЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОГЛЯДІВ ЩОДО ГОСПОДАРЧИХ ІНТЕРЕСІВ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА МАНУФАКТУРНОГО ПЕРІОДУ

Смесова, В. Л. Еволюція економічних поглядів щодо господарчих інтересів в епоху Середньовіччя та мануфактурного періоду / Вікторія Леонідівна Смесова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2016. – № 2 (61). – С. 9–17.

Анотація. У статті проаналізовано походження та еволюцію індивідуальних і загальних економічних інтересів, виявлено причини їх постійних змін. Обґрунтовано зв'язок між історією господарського розвитку, процесами формування і реалізації економічних інтересів, панівними суспільними відносинами. З'ясовано специфіку відтворення економічних інтересів суб'єктів господарювання в епоху Середньовіччя та мануфактурного періоду. Розкрито еволюційні ланки середньовічної економічної думки та погляди економістів мануфактурного періоду щодо індивідуальних та загальних економічних інтересів. Запропоновано порівняльну характеристику економічних інтересів в процесі еволюції від феодалізму та мануфактурного виробництва по сферах їх реалізації, об'єктах і суб'єктах, процесах формування та реалізації, мотивах, цілях, характеру прояву, інструментах та ступеню реалізації.

Ключові слова: відтворення; господарство; економічні інтереси; економічні погляди; інтерес; конфлікти інтересів; мануфактурний період; Середньовіччя.

Виктория Леонидовна СМЕСОВА

кандидат экономических наук, доцент кафедры теоретической и прикладной экономики,
ГВУЗ «Украинский государственный химико-технологический университет»,
e-mail: smesova_vl@ukr.net

ЭВОЛЮЦИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ВЗГЛЯДОВ ОТНОСИТЕЛЬНО ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ИНТЕРЕСОВ В ЭПОХУ СРЕДНЕВЕКОВЬЯ И МАНУФАКТУРНЫЙ ПЕРИОД

Смесова, В. Л. Эволюция экономических взглядов относительно хозяйственных интересов в эпоху Средневековья и мануфактурного периода / Виктория Леонидовна Смесова // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред. М. И. Зверькова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2016. – № 2 (61). – С. 9–17.

Аннотация. В статье проанализированы происхождение и эволюция индивидуальных и общих интересов, выявлены причины их постоянных изменений. Обоснована связь между историей хозяйственного развития, процессами формирования и реализации экономических интересов, господствующими общественными отношениями. Выяснена специфика воспроизводства экономических интересов субъектов хозяйствования в эпоху Средневековья и мануфактурного периода. Раскрыты эволюционные звенья средневековой экономической мысли и взгляды экономистов мануфактурного периода в отношении индивидуальных и общих интересов. Предложена сравнительная характеристика экономических интересов в периоды феодализма и мануфактурного производства по сферам их реализации, объектам и субъектам, процессам формирования и реализации, мотивам, целям, характеру проявления, инструментам и степени реализации.

Ключевые слова: воспроизводство; хозяйство; экономические интересы; экономические взгляды; интерес; конфликты интересов; мануфактурный период; Средневековье.

Victoria SMIESOVA

*PhD in Economics, Associate Professor, Department of Theoretical and Applied Economics,
Ukrainian State University of Chemical Technology, e-mail: smesova_vl@ukr.net*

EVOLUTION OF ECONOMIC VIEWS ON THE ECONOMIC INTERESTS IN THE MIDDLE AGES AND THE MANUFACTURING PERIOD

Smiesova, V. (2016), Evolution of economic views on the economic interests in the Middle Ages and the manufacturing period. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Evolutsiia ekonomichnykh pohliadiv shchodo hospodarchykh interesiv v epokhu seredniovichchia ta manufakturnoho periodu], Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen' (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 2 (61), pp. 9–17.

Abstract. *The article analyzes the origin and evolution of individual and common interests, and the reasons of their permanent changes are revealed. The link between the history of economic development, formation processes and realization of economics' interests, social relations are substantiated. The specificity of reproduction of the economic interests of economic entities in the Middle Ages and the manufacturing period is elucidated. Evolutionary links of medieval economic thought and views of economists manufacturing period on individual and common interests are revealed. A comparative characteristic of economic interests in times of feudalism and the manufacturing production in the spheres of their implementation, object and subject, the processes of formation and implementation reasons, the objectives, nature displays, tools, and the degree of implementation is proposed.*

Keywords: *farming; reproduction; economic interests; economic outlook; interest; conflicts of interest; the manufacturing period; the Middle Ages.*

JEL classification: *B110; D740; N000*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для підвищення ефективності господарської діяльності будь-якої системи суспільного виробництва важливим є економіко-теоретичний та історико-генетичний аналіз відтворення економічних інтересів її суб'єктів.

Історія господарського розвитку накладає відбиток на оцінку економічними агентами ефективності потенційного вибору оптимальної сукупності благ. Норми, звичаї, традиції господарської практики кожної конкретної економічної системи не просто обмежують реалізацію економічних інтересів індивідів, а можуть деформувати їх власні орієнтири і спонукання. Відповідно, ланцюг «потреби – інтереси – мотиви – дії» не відтворюється. Уречевлення економічних інтересів, редукція потенційних прагнень в реальні матеріальні та нематеріальні блага уповільнюється. Значна економічна свобода може не тільки прискорити відтворення особистих економічних інтересів суб'єктів, але й стати зеленим світлом для економічних зловживань, примусу інших, підпорядкуванню інтересам верхівки.

На кожному новому витку спіралі розвитку світового господарства існували різні умови для відтворення особистих та суспільних економічних інтересів. Тому важливим і актуальним є науковий аналіз основних передумов господарського розвитку, бар'єрів щодо реалізації економічних інтересів, які віддзеркалилися в економічних поглядах попередників. Продовжуючи наукові дослідження в сфері відтворення економічних інтересів та їх відображення в економічній думці [1, с.9–19], розглянемо зазначені питання у цій статті.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. В останній період наукові праці в сфері економічних інтересів значною мірою стосувалися обґрунтування основних характеристик економічної поведінки індивідів щодо реалізації їх інтересів та аналізу моделей максимізації ступеню задоволення потреб суб'єктом, що підтверджують дослідження, проведені І. Аноховим [2, с.5, с.7–8], а також моделей формування та реалізації економічних інтересів суб'єктами, які розробляли В. Смагіна та В. Чернова [3, с.1190–1192; 4, с.137–147]. Увага також приділялася дослідженню сутності та характеристики економічних інтересів, проведеному А. Скворцовим [5, с.69–70], становленню методології дослідження економічних інтересів, розробленою Н. Чернецовою [6, с.480–488]. Серед сучасних зарубіжних праць варто

відмітити дослідження К. Ерроу щодо відмінностей інтересів суспільства та індивідуума в економічній системі [7]. У працях вітчизняних науковців обґрунтуванню теорії економічних інтересів та еволюції її розвитку уваги приділялося недостатньо. Науковий аналіз був сконцентрований на дослідженнях економічних інтересів суб'єктів певних сфер, видів економічної діяльності, обґрунтуванні методології неокласичної та інституціональної шкіл щодо змісту економічних інтересів (праці І. Більботенко, Н. Новікової) [8, с.52–54; 9, с.33–35].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Відповідно потребують поглиблення проблеми відтворення економічних інтересів господарюючих суб'єктів, які склалися у світовому господарстві в процесі його історичного розвитку, уточнення основних обмежень та інструментів вирішення суперечностей, наявних у індивідів та суспільства на шляху до реалізації інтересів в історико-генетичному аспекті. Важливого значення набуває і аналіз впливу традицій, соціальних норм на імпульси до відтворення економічних інтересів.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування специфічних рис відтворення економічних інтересів в епоху Середньовіччя і до мануфактурного періоду та відображення в економічній думці уявлень щодо впливу на зазначений процес суспільних норм та обмежень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток феодального господарства в епоху Середньовіччя (V–XV ст.) відбувався від часів падіння Римської імперії (V ст.) до Великих географічних відкриттів кінця XV – початку XVI ст. та відобразився на структурній трансформації, процесах формування та реалізації економічних інтересів.

В період генези (Раннє Середньовіччя) господарство значною мірою мало натуральний характер та обмежувалося потребами селян і феодалів у продуктах та предметах першої необхідності. Тому інтереси селянина та феодала співпадали і зводилися до обробки феодальної землі та отримання врожаю. Результати такої діяльності практично повністю використовувалися на поточне споживання, характеризувалися неможливістю реалізації в умовах зародкових товарно-грошових відносин. Одночасно інтереси держави були пов'язані з лобюванням інтересів феодалів. Імунітетні грамоти надавали можливість феодалам стягувати податки на приналежній території, чинити суд, незалежно від королівської влади встановлювати торгові обмеження, що сприяло посиленню конфлікту інтересів у феодальному господарстві: між королівською та феодальною владою, між феодалами та селянами.

У період зрілості та занепаду феодалізму в результаті процесу урбанізації, розвитку міст-комун, ремісничої діяльності, товарного виробництва, участі в Хрестових походах тощо відбулося розширення кількості та підвищення якості споживчих благ і відповідно потреб феодального суспільства. Інтереси феодалів тепер не обмежувалися лише отриманням продуктового оброку, а більше переорієнтовувалися на перехід від доменіального господарства до комутації земельної ренти та отримання грошового оброку. Наявність значної кількості нових товарів на ринку, необхідність задоволення потреб у них вимагали збільшення грошей, що спричинило якісні зміни в структурі інтересів феодалів. Інтереси селян також зазнали змін. З одного боку, перехід до грошової ренти відкрив для них можливості щодо викупу себе з феодальної залежності та посилив їх прагнення до нагромадження грошових засобів. З іншого боку, розширилися їх економічні інтереси як виробників та споживачів товарів, які тепер повсюдно обмінювалися на гроші. Економічні інтереси ремісників, торговців, банкірів, ломбардників, лихварів обмежувалися державою за допомогою жорсткої регламентації виробництва, встановлення граничного рівня прибутку та цін, високих податків, зборів, нелегітимності лихварських операцій, переслідування за їх ведення тощо.

Інтереси держави були спрямовані на захист інтересів феодалів та одночасно характеризувалися непомірним зростанням прагнень до отримання економічної вигоди та поповнення держскарбниці. Для їх реалізації королівська влада встановлювала регламентовані обмеження діяльності цехових організацій, регулювала експортно-імпорتنі операції тарифними методами і навіть підробляла монети та пускала їх в обіг. Наприклад, видані К. Великим «Капітулярії про вілли» забороняли «давати що-небудь з метою росту... Найбільш

законним було б брати у боржника лише розмір позики (валюту)» [10, с.44]. Тобто, з одного боку, тут проявляється захист державою інтересів боржників від непомірних відсотків за позику, а, з іншого – фактично обмежується будь-який підприємницький прибуток і відповідно економічні інтереси власників фінансових коштів. До авторства К. Великого також належить заборона будь-якого «жадібного» прагнення до отримання економічної вигоди («злочинного прибутку»), встановлення фіксованих цін на продукти харчування, відлучення від церкви тих, хто займається лихварством. Накладення вето на лихварство навпаки сприяло підвищенню рівня відсотка, оскільки підвищувався ризик ведення позичкових операцій, а, отже, збільшувалися масштаби економічних інтересів власників грошового капіталу.

Таким чином, в епоху Середньовіччя інтереси королівської влади та інтереси феодалів співпадали із загальними суспільними інтересами, але, одночасно, вони знаходилися у конфлікті з інтересами селян, ремісників та торговців. Нерозуміння того, що торгові операції та операції з капіталом впливатимуть тільки позитивно на господарство, сприятимуть розширенню обмінних операцій, укріпленню товарно-грошових відносин, дуже сильно обмежувало формування та реалізацію економічних інтересів як кожної окремої людини, так і держави, особливо держав варварського типу.

Трансформація економічних інтересів наклала відбиток на середньовічні економічні погляди, які характеризуються передусім вченням каноністів і схоластів. Представники науки католицького права критикували та засуджували прагнення та діяльність щодо отримання прибутку в торгівлі, банківській, лихварській діяльності. Схоласти допускали можливість ведення торгових операцій, у яких економічні інтереси та потенційні збитки повністю розподілялися між партнерами, і відкидали діяльність виключно пов'язану з участю у вигодах кредитора. Неоднозначно трактував інтереси лихварів Ф. Аквінський, який розглядав зростання відсотку як не протизаконну, але по своїй суті гріховну і заборонену канонами церкви діяльність [10, с.47]. Ф. Меронійський висловив більш лояльніше ставлення до росту економічних інтересів лихварів та зауважував, що оцінка речей повинна здійснюватися відносно ступеня загальної користі, яку вони утворюють в державі, тобто рівня їх споживання. А оскільки грошові кошти широко використовуються, з цього випливає, що отримання відсотку за гроші є загальним інтересом у державі [10, с.48].

У XIV ст. в схоластичних вченнях спостерігалася також турбота про захист загальних інтересів держави в цілому та кожної окремої людини зокрема через заклики до королівської влади щодо недопущення зміни нею номіналу монет. Висновки каноністів і схоластів свідчать про поступове затвердження утилітарних інтересів у середньовічних державах та переорієнтацію господарства феодального типу на цілком закономірне, виправдане визнання ролі торгових і позичкових операцій у розвитку господарства.

В епоху пізнього Середньовіччя під впливом аграрного перевороту в Англії та революції проти іспанської експансії з'явилися учення утопістів-соціалістів Т. Мора та Т. Кампанелли, у яких автори висловили власні погляди на приватні та загальні економічні інтереси. В Англії у процесі «огороджування» та експропріації земельної власності загострилися протиріччя між інтересами лендлордів та селян. Тому Т. Мор першопричиною конфлікту інтересів бачив приватну власність як чинник, що порушує «справедливість» у суспільстві, створює «змову багатіїв», наділяє останніх безмежними можливостями щодо реалізації своїх економічних інтересів та розширення своєї власності [11, с.11, с.33, с.35]. Держава теж зосереджується на втіленні інтересів великої земельної власності, підносячи їх до рівня суспільних, та повністю ігнорує інтереси простих людей. Відповідно, Т. Мор у своєму труді «Утопія» здійснив спробу побудови моделі суспільства, в якому б гармонійно поєднувалися, а не вступали в протиріччя особисті інтереси з суспільними, дотримувалися принципи обмеженості та рівноваженості їх реалізації.

Не менш соціально-орієнтованим є твір Т. Кампанелли «Місто Сонця», у якому простежується заклик до знищення приватної власності, за якої люди «служать речам, а речі служать їм». А проголошується письменником панування виключно суспільної власності та суспільних інтересів, урівноваження устремлінь усіх людей [12, с.71].

Таким чином, зазначені праці утопістів були спрямовані на подолання проблеми зіткнення економічних інтересів різних соціальних прошарків. Однак механізмом її вирішення вони помилково вважали зрівнювання прав та свобод людей і відповідно прагнень щодо економічної діяльності, не брали до уваги тих позитивних змін, які вже відбувалися в економіці мануфактурного періоду, тому так і не змогли визначити дійсно ефективні шляхи гармонізації економічних інтересів.

Зміна технологічної структури економіки в XVI–XVIII ст. на основі поглиблення мануфактурного виробництва, розвитку торгівлі після Великих географічних відкриттів у сполученні з первісним нагромадженням капіталу, відобразилися у трансформації економічних інтересів та закарбувалися в економічних поглядах меркантилістів. Так, Т. Ман вважав, що «золото породжує торгівлю, а торгівля збільшує гроші», зазначав, що для господарства було б вигідно вивозити гроші та товари, що збільшуватиме його багатство. Він проголошував, що саме власні інтереси виступають ефективним механізмом регулювання економічних відносин в цілому та відкидають необхідність втручання держави в забезпечення балансу між приватними та суспільними інтересами [13, с.161–163, с.167–169].

С. Фортрей у творі «Вигода та добробут Англії, що полягає у збільшенні запасів та розширенні торгівлі цього Королівства» пов'язував економічні інтереси з примноженням запасів грошей у формі золота та срібла, розширенням зовнішньої торгівлі, підкреслював корисність збагачення буржуазії і для інтересів простих людей, не зважаючи на економічні наслідки підвищення цін на товари внутрішнього походження для них [14, с.185–202].

У творі «Дослідження принципів політичної економії» Дж. Стюарт розглядав «принцип власного інтересу», визначаючи його як постійний пошук споживачем найліпшого та найдешевшого ринку («self-interest»), спосіб утримання національним господарством власних економічних переваг та реалізації суспільних інтересів. Відповідно основним важелем задоволення власних інтересів письменник розглядав державну владу як капітана, що «веде свій корабель з найкращими вміннями і винахідливістю ... (і) за інших рівних умов, ... вийде вперед та утримає свою перевагу» [15]. Найголовнішим приватним економічним інтересом письменник визнавав прибуток, отриманий у сфері обігу.

Згідно з поглядами Ф. де Монкретьєна закономірністю успішного функціонування будь-якої держави є особистий інтерес, який співпадає з інтересами государя та державними інтересами. Зазначене припускає діяльність держави виключно в інтересах свого народу, створення умов для збереження власних національних багатств, недопущення переваг інтересів іноземців над внутрішніми економічними інтересами.

Таким чином, узагальнюючи висновки меркантилістів відносно економічних інтересів, варто зазначити, що слабкими місцями їх економічного аналізу можна вважати наступне:

- економічні інтереси ототожнювалися з орієнтацією на безмежне нагромадження грошей у формі золота та срібла;
- на чільне місце ставилися інтереси торгівельної буржуазії, які виражалися в прагненні до постійного збільшення грошей, збагачення, і одночасно з цим проголошувалися як національні економічні інтереси;
- зовнішня торгівля вважалася виключною сферою прикладення економічних інтересів, а прибутки в сфері внутрішньої торгівлі та мануфактурного виробництва взагалі не розглядалися як джерело національного багатства та форма господарських інтересів;
- головними та легітимізованими шляхами реалізації економічних інтересів вважали торгівельну експансію, колонізацію, грабежі, спекулятивні операції, підвищення цін, мита та податків, зниження позичкового відсотка.

Недалекоглядність меркантилістів щодо недооцінки значення сфери промислового виробництва у створенні національного багатства, ідеалізація грошей як засобу нагромадження багатства та обміну, дотримання жорстких протекціоністських заходів з метою первісного нагромадження капіталу, що обмежує висхідний розвиток національного господарства, підвергалися критиці в роботах Дж. Локка, Д. Норса, Т. Гоббса, Б. Мандевіля.

Дж. Локк в епіцентр дослідження ставить інтереси індивіда як результат його

усвідомленої розумної діяльності, емпіричного надбання, що відрізняє його погляди від континентальної версії філософського аналізу [16, с.158–159]. Правильне розуміння особистісних економічних інтересів дозволяє людині дійти висновку щодо необхідності підкорення законодавчим нормам, дотримання консенсусу, знаходження компромісу заради отримання можливості задоволення індивідуальних інтересів у питаннях власності та господарювання, реалізації потреб. Носієм приватних економічних інтересів Дж. Локк вважає гроші як засіб «перенесення» потенційних доходів «з кишені одного до кишені іншого» при взаємному консенсусі [16, с.158–159; 17, с.111–112].

Д. Норс в дослідженні сутності грошей дійшов важливого висновку, що бажання та дії задля збільшення грошей і задоволення своїх інтересів передусім зумовлені необхідністю реалізації людьми власних потреб, а також можливістю збагачення економіки в цілому – «Діяльна розважлива нація багатіє, а неквапливі ледарі бідніють» [18, с.308–309]. Зазначене підкреслює значення економічних інтересів особистості та безпосередньо її діяльності для активізації економічного розвитку всього господарства.

Т. Гоббс зосередився на необхідності підпорядкування узгодження інтересів людини інтересам державної влади. У своїй відомій праці «Левіафан» філософ-матеріаліст, досліджуючи природу господарського договору, підкреслив його спрямованість саме на взаємовигідність, узгодженість економічних інтересів партнерів [19, с.101–102]. Якщо усі учасники господарських відносин дотримуються умов угоди, вони досягають більшої економічної вигоди, якщо ж ні – саме держава виступає дієвим механізмом врегулювання конфлікту економічних інтересів суб'єктів.

На основі теорії Т. Гоббса, Б. Мандевіль у праці «Байка про бджіл або частки пороку – суспільні вигоди» [16, с.166–173; 20, с.10–281] обґрунтував, що:

- пристрасті та бажання людини, себелюбство і є приватним економічним інтересом;
- слідування власним економічним інтересам стає, з одного боку, невід'ємними потребами людини, а, з іншого, – суспільним благом, нормою та правилом ефективного функціонування національної економіки, оскільки воно стимулює споживання, зростання суспільного добробуту та багатства; власна економічна вигода, заснована на любові до себе, є одночасно конструктивною категорією, духовним мотивом та економічною доброчесністю;
- людині необхідно слідувати економічним прагненням, розвивати такі «порочні» якості як тягу до розкоші, гордість, тому що вони поживляють економічну діяльність, збільшують рівень зайнятості, а, отже, реалізують соціальні пріоритети суспільства та національні економічні інтереси. Тому метою діяльності держави повинно стати їх підтримання та розвиток.

Таким чином, перетворення пороків людини у суспільні блага згідно з переконаннями Б. Мандевілья можливе лише за допомогою втручання держави в опосередкування приватних економічних інтересів.

Запропонована нижче порівняльна характеристика економічного змісту та уявлень щодо природи і еволюції інтересів у феодальному та мануфактурному періодах (табл. 1) свідчить про трансформації в їх онтологічній і гносеологічній суті протягом історичного господарського розвитку, зміни тенденцій, характеру відтворення, інструментів регулювання.

Таблиця 1

Порівняння економічних інтересів у феодальний і мануфактурний періоди
(складено автором)

Характеристики	Феодальний період	Мануфактурний період
1	2	3
Трактування економічного інтересу у поглядах	<i>Каноністи, схоласти:</i> засуджували прагнення та діяльність щодо отримання прибутку в торгівлі, банківській діяльності, лихварстві, заборонена канонами церкви діяльність. <i>Утопісти:</i> гармонійне поєднання особистих і суспільних інтересів, дотримання обмеженості, врівноваженості у їх реалізації	<i>Меркантилісти:</i> орієнтація на безмежне нагромадження грошей у формі золота та срібла. <i>Критики меркантилізму:</i> приватним економічним інтересом і основою розвитку господарства є пристрасті та бажання людини

Продовження табл. 1

1	2	3
Зміст економічних інтересів	Прагнення та дії щодо отримання економічної вигоди передусім у сільському господарстві, ремеслі та лихварстві	Прагнення та дії щодо нагромадження багатства в торгівлі та сільському господарстві
Об'єкти економічних інтересів	Земля, прибавочний продукт, панщина, товарний оброк, грошовий оброк	Багатство в формі грошей
Суб'єкти економічних інтересів	Королівська влада, церква, феодалі, селяни, торговці, ремісники, лихварі	Торгова та феодална буржуазія, лихварі, селяни, робітники
Формування економічних інтересів	Спадкове отримання землі, воєнна служба, надання грошей під відсоток	Експропріація, грабіжництво, колонізація, протекціонізм
Реалізація економічних інтересів	Реалізація заснована на експлуатації феодалами результатів діяльності кріпаків, лихварстві	Реалізація заснована на діяльності торгової буржуазії, лихварів
Панівні форми економічних інтересів	Інтереси королівської влади = Інтереси церкви = Інтереси феодалів \neq Інтереси селян, торговців, лихварів	Інтереси торгової буржуазії = Інтереси держави \neq Інтереси селян і робітників
Характер економічних інтересів	Постійний, екстенсивний, усвідомлений характер	Постійний, експансивний, усвідомлений характер
Мотиви	Превалюють мотиви феодала над мотивами селянина	Превалюють мотиви торгової буржуазії та держави над мотивами селян та робітників
Мета	Отримання феодалної ренти	Отримання багатства у формі золота та срібла
Ступінь реалізації економічних інтересів	Феодалі, королівська влада – повна реалізація. Селяни – мінімальна, обмежена реалізація. Торговці, лихварі – неповна реалізація.	Держава – повна реалізація. Торговці, лихварі – повна реалізація. Селяни, робітники – неповна, часткова, обмежена реалізація.
Переважаюча основа	Феодална, церковна, лихварська власність. На основі примусу – закріпачення, оподаткування, розбою, спекуляцій	Приватна власність. На основі позаекономічного примусу – розбою, спекуляцій експропріації, грабіжництва
Результати реалізації економічних інтересів	Блага, багатство у формі грошей	Нагромадження багатства в формі грошей
Інструменти регулювання економічних інтересів	Феодалні та державні норми, сила, традиції в господарюванні	Державні норми, сила, позаекономічний примус
Структура	I етап Середньовіччя – гомогенна; II етап Середньовіччя – гетерогенна	Гетерогенна
Конфлікти економічних інтересів	Наявні конфлікти щодо розшарування суспільства та ступеня задоволення потреб	Наявні конфлікти щодо отримання багатства
Характер прояву	З боку держави та феодалів – активність. З боку селян – інертність, безініціативність	З боку держави, торгової буржуазії, лихварів – активність. З боку селян, робітників – інертність, безініціативність

Висновки і перспективи подальших розробок. З огляду на наявні суперечності характеристик економічних інтересів в середньовічній і мануфактурній періоди в сферах їх реалізації, об'єктах і суб'єктах, процесах формування та реалізації, мотивах, цілях, характері прояву, інструментах та ступеню реалізації тощо можна констатувати вплив складної системи господарських зв'язків та соціально-економічних умов на відтворення економічних інтересів як на рівні кожного окремого індивіда, так і суспільства в цілому. Зазначене наклало відбиток на погляди економістів індустріального суспільства та стало основою сучасної теорії економічних інтересів. Сьогодні інтенсивний розвиток світової економіки вимагає підвищення ефективності відтворення економічних інтересів з урахуванням історичного досвіду господарювання, що відкриває перспективи подальших наукових розробок.

Література

1. Смесова В. Л. Генеза економічних уявлень щодо господарчих інтересів від первісної доби до етапу формування світових цивілізацій / В. Л. Смесова // *Економічний вісник НГУ*. – 2016. – № 2. – С. 9–20.
2. Анохов И. В. О категории интереса в экономической теории / И. В. Анохов // *Известия ИГЭА*. – 2010. – № 3. – С. 5–8.
3. Смагина В. В. Модель формирования экономических интересов хозяйствующих субъектов постиндустриального общества / В. В. Смагина // *Вестник Тамбовского государственного технического университета*. – 2004. – Т. 10. – № 4-Б. – С. 1190–1193.
4. Чернова В. В. Многополярная модель реализации экономических интересов регионов – концепт экономической безопасности национального хозяйства / В. В. Чернова // *Социально-экономические явления и процессы*. – 2010. – № 1. – С. 134–151.
5. Скворцов А. Ю. Генезис характеристики экономических интересов / А. Ю. Скворцов // *Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова*. – 2013. – № 3. – С. 68–70.
6. Чернецова Н. С. Становление методологии исследования экономических интересов / Н. С. Чернецова // *Известия Пензенского государственного педагогического университета им. В. Г. Белинского*. – 2011. – № 24. – С. 480–490.
7. Гринберг Р. С. Теория, инновации и контуры будущей экономики в диалоге с К. Эрроу [Электронный ресурс] / Р. С. Гринберг, А. Я. Рубинштейн // *Вопросы экономики*. – 2010. – № 10. – Режим доступа: http://www.vopreco.ru/rus/archive.files/n10_2010.html.
8. Ботьботенко І. В. Економічні інтереси як об'єкт економічної безпеки суб'єктів аудиторської діяльності / І. В. Ботьботенко // *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечнікова*. – 2013. – Т. 18. – Вип. 3/1. – С. 52–55.
9. Новікова Н. Л. Системне дослідження гносеології економічних інтересів / Н. Л. Новікова // *Бізнесінформ*. – 2012. – № 11. – С. 33–35.
10. Эстинас А.-В. История экономических учений / А.-В. Эстинас. – СПб.-б.: ELIS, 1998. – 183 с.
11. Мор Т. Утопия. Эпиграммы. История Ричарда III / Т. Мор. – М.: Ладомир-Наука, 1998. – [2-е изд. испр. и доп.]. – 460 с.
12. Кампанелла Т. Город Солнца / [Т. Кампанелла; пер. с лат. Ф. Петровский; авт. предисл. В. Волгин]. – М.: Издательство Академии наук СССР, 1954. – 228 с.
13. Ман Т. Богатство Англии во внешней торговле / [Т. Манн; под ред. И. С. Плотникова] // В кн. *Меркантилизм*. – Л.: ОГИЗ, Соцэкгиз, 1935. – С. 161–176.
14. Фортрей С. Выгода и благосостояние Англии, заключающиеся в увеличении запасов и расширении торговли этого государства (1663) [Электронный ресурс] / [С. Фортрей; под ред. И. С. Плотникова] // В кн. *Меркантилизм*. – Л.: ОГИЗ, Соцэкгиз, 1935. – С. 185–202. – Режим доступа: <http://econlibrary.ru/books/107/132/06%20sam%20fortrey.html>.
15. Меркантилизм [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rus-lib.ru/book/35/eb/26/032-040.html>.
16. Козловски П. Общество и государство. Неизбежный дуализм / П. Козловски. – М.: Республика, 1998. – 368 с.
17. Локк Дж. Два трактата о правлении [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.civisbook.ru/files/File/Lokk_Traktaty_2.pdf.
18. Норс Д. Очерки о торговле [Электронный ресурс] / [Под ред. И. С. Плотникова] // В кн. *Меркантилизм*. – Л.: ОГИЗ, Соцэкгиз, 1935. – С. 293–317. – Режим доступа: <http://econlibrary.ru/books/107/134/10%20dudley%20north.html>.
19. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Т. Гоббс. – Сочинения: в 2 т. – Т. 2. – М.: Мысль, 1991. – 731 с.
20. Мандевилль Б. Басня о пчелах или пороки частных лиц – блага для общества [Электронный ресурс] / Б. Мандевилль. – М.: Наука, 2000. – 291 с. – Режим доступа: http://www.bigstend.ru/download/pchely/Mandevil-Basnja_o_pchelah.pdf.

References

1. Smiesova, V. L. (2016), «The genesis of economic ideas for economic interests from the primitive age till the stage of formation of world civilizations» [Geneza ekonomichnykh uivavlen shchodo hospodarchykh interesiv vid pervisnoi doby do etapu formuvannya svitovykh tsivilizatsiy], *Economic Bulletin NMU*, No. 2, pp. 9–20 (ukr)

2. Anokhov, I. V. (2010), «On the category of interest in economic theory» [O kategorii interesa v ekonomicheskoy teorii], *Izvestiya IGEA*, No. 3, pp. 5–8 (rus)
3. Smagina, V. V. (2004), «The model of formation of economic interests of economic entities of postindustrial society» [Model formirovaniya ekonomicheskikh interesov hozyaystvuyushchikh subyektov postindustrialnogo obshchestva], *Bulletin of the Tambov State Technical University*, vol. 10, No. 4-B, pp. 1190–1193 (rus)
4. Chernova, V. V. (2010), «Multipolar model of realization of the region's economic interests as a concept of economic security of the national economy» [Mnogopolyarnaya model realizatsii ekonomicheskikh interesov regionov – kontsept ekonomicheskoe bezopasnosti natsionalnogo khozyaystva], *Socio-economic phenomena and processes*, No. 1, pp. 134–151 (rus)
5. Skvortsov, A. Yu. (2013), «The genesis of characteristic of economic interests» [Genezis kharakteristiki ekonomicheskikh interesov], *Bulletin of Kostroma State University named after N. A. Nekrasov*, No. 3, pp. 68–70 (rus)
6. Chernetsova, N. S. (2011), «Formation of the research methodology of economic interests» [Stanovlenie metodologii issledovaniya ekonomicheskikh interesov], *Izvestiya of Penza State Pedagogical University named after V. G. Belinsky*, No. 24, pp. 480–490 (rus)
7. Grinberg, R. S., Rubinshtein, A. Ya. (2010), «Theory, innovation and contours of the future economy in dialogue with K. Arrow» [Teoriya, innovatsii i kontury budushchey ekonomiki v dialoge s K. Errou], *Voprosy Ekonomiki*, No. 10, available at: http://www.vopreco.ru/rus/archive/files/n10_2010.html (rus)
8. Bolbotenko, I. V. (2013), «Economic interests as an object of economic security the subjects of audit activity» [Ekonomichni interesy yak ob'ekt ekonomichnoi bezpeky sub'ektiv auditorskoi diialnosti], *Bulletin of Odessa I. I. Mechnikov National University*, Vol. 3, No. 3/1, pp. 52–55 (ukr)
9. Novikova, N. L. (2012), «Systematic research of the economic interests epistemology» [Systemne doslidzhennia hnoseolohii ekonomichnykh interesiv], *BusinessInform*, No. 11, pp. 33–35 (ukr)
10. Espinas, A.-V. (1998), «History of Economic Thought» [Istoriya ekonomicheskikh ucheniy], *ELIS*, St. Petersburg, 183 p. (rus)
11. Mor, T. (1998), «Utopia. Epigrams. History of Richard III». 2nd ed. [Utopiya. Ehpigrammy. Istoriya Richarda III], *Ladomir-Science*, Moscow, 460 p. (rus)
12. Campanella, T. (1954), «Sun City». Trans. from Lat. F. Petrovskiy [Gorod Solntsa; per. s lat. F. Petrovskiy], *Publishing House Academy of Sciences of USSR*, Moscow, 228 p. (rus)
13. Mann, T. (1935), «Wealth of England in foreign trade». Ed. by I. S. Plotnikova [Bogatstvo Anglii vo vneshney torgovle; pod red. I. S. Plotnikova], *Mercantilism*, OGIZ-Sotsekgiz, Leningrad, pp. 161–176 (rus)
14. Fortrey, S. (1953), «Benefit and welfare of England consists in the increase of reserves and the expansion of trade of the State». Ed. by I. S. Plotnikova [Vygoda i blagosostoyanie Anglii, zaklyuchayushchiesya v uvelichenii zapasov i rasshirenii torgovli etogo gosudarstva; pod red. I. S. Plotnikova], *Mercantilism*, OGIZ-Sotsekgiz, Leningrad, pp. 185–202, available at: <http://econlibrary.ru/books/107/132/06%20sam%20fortrey.html> (rus)
15. *Mercantilism* (1998) [Merkantilizm], available at: <http://www.rus-lib.ru/book/35/eb/26/032-040.html> (rus)
16. Kozlowski, P. (1998), «Society and the State. An inevitable dualism» [Obschestvo i gosudarstvo. Neizbezhnyy dualizm], *The Republic*, Moscow, 368 p. (rus)
17. Locke, J. «Two Treatises of Government» [Dva traktata o pravlenii], available at: http://www.civisbook.ru/files/File/Lokk_Traktaty_2.pdf (rus)
18. North, D. (1953), *Essays on Trade*. Ed. by I. S. Plotnikova [Ocherki o torgovle; pod red. I. S. Plotnikova], *Mercantilism*, OGIZ-Sotsekgiz, Leningrad, pp. 293–317 (rus), available at: <http://econlibrary.ru/books/107/134/10%20dudley%20north.html> (rus)
19. Hobbes, T. (1991), «Leviathan, or Matter, form and church and civil government authority» [Leviafan, ili Materiya, forma i vlast gosudarstva tserkovnogo i grazhdanskogo], *Writings: in 2 vol.*, vol. 2, *Thought publisher*, Moscow, 731 p. (rus)
20. Mandeville, B. (2000), «The Fable of the Bees or defects individual – good for society» [Basnya o pchelakh ili poroki chastnykh lits – blaga dlya obschestva], *Science*, Moscow, 291 p., available at: http://www.bigstend.ru/download/pchely/Mandevil-Basnja_o_pchelah.pdf (rus)

Стаття надійшла до редакції 12.05.2016.